

or other property is the most efficient use of system capabilities for the tasks that in general, the organization of secret survey of housing a person is on stage:

- planning of covert inspection of housing entity;
- direct implementation tacit investigative (detective) actions;
- documenting and fixing housing survey results secret person;
- use in pre-trial investigation results secret survey of housing as evidence.

At the same time, noted that during each stage of covert examination of individual housing depending on the subject can vary some elements and these elements are analyzed in detail. As a result, the study determined that the main provisions of covert inspection of housing entities clearly defined by the legislator, however, the analysis of empirical data shows that in practice all equally often constitutional rights of citizens are limited to the assumption of significant violations and because the author believes the issue of covert examination of individual housing needs in-depth study by scientists.

Key words: *organization, secret examination, the investigator, the operational unit housing.*

УДК 343.98

С.І. Перлін

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ЗЛОЧИНІВ

У статті визначено, що використання техніко-криміналістичних засобів є одним із основних шляхів виявлення та закріплення ознак злочину на початку кримінального провадження. Доведено, що здебільшого таке виявлення злочинів техніко-криміналістичними засобами може здійснюватися в ході проведення огляду місця події. Указано, що використання техніко-криміналістичних засобів для виявлення ознак злочинів під час огляду місця події може здійснюватися як слідчим, так і спеціалістом. Розкрито особливості залучення спеціалістів-криміналістів до участі в проведенні огляду місця події в реаліях реформування МВС України.

Ключові слова: *криміналістична техніка, техніко-криміналістичні засоби, спеціаліст-криміналіст, виявлення злочинів, огляд місця події.*

Постановка проблеми. У першу чергу, перспектива розслідування кримінального провадження та об'єктивного вирішення справи в суді залежить від обставин виявлення злочину та повного і якісного закріплення всіх первинних доказів на початку кримінального провадження. Ефективність такої початкової діяльності, зокрема, залежить від участі в ній спеціалістів та використання ними техніко-криміналістичних засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми використання техніко-криміналістичних засобів у процесі проведення окремих слідчих (розшукових) дій були предметом дослідження таких учених, як О.В. Батюк, В. А. Волинський, В. Г. Гончаренко, Г. І. Грамович, О. О. Зака-тов, А. В. Іщенко, В. С. Карпов, В. В. Коваленко, Ю. Н. Оропай, М. В. Сал-

тевський, М. Я. Сегай, О. П. Удовенко, В. Ю. Шепітько та інші. Безумовно, згадані науковці внесли значний внесок у дослідження розглядуваної проблематики, розробивши понятійний апарат та теоретичні питання використання спеціальних знань під час розслідування злочинів.

Однак реформування системи правоохоронних органів та відповідні зміни в законодавстві зумовлюють необхідність детального аналізу нормативно-правових актів та дослідження особливостей використання техніко-криміналістичних засобів від час виявлення злочинів.

Формування цілей. Метою статті є визначення організаційних особливостей застосування техніко-криміналістичних засобів під час виявлення злочинів і початку кримінального провадження в реаліях реформування Експертної служби МВС України та органів досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Одним із головних факторів удосконалення діяльності з розслідування злочинів вважається використання в кримінальному процесі наукових досягнень, а отже, забезпечення сучасними науково-технічними засобами. Як слушно зазначають В. В. Лисенко та О. С. Задорожний, процеси виявлення й розкриття злочинів повинні мати відповідне криміналістичне забезпечення техніко-криміналістичними засобами, тактичними прийомами та методичними рекомендаціями [1, с. 212-213]. Успішному виконанню цього завдання служать науково-дослідні установи системи МВС України.

Через реформування МВС відбулися суттєві зміни й у діяльності Експертної служби МВС України. Так, відповідно до Положення про **Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України** ця служба є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується й координується Міністерством внутрішніх справ України. Експертна служба МВС безпосередньо підпорядковується Міністрові внутрішніх справ України. Вона складається з Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України та територіальних підрозділів – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів [2]. На сьогодні Експертна служба МВС не входить до складу Національної поліції, а є самостійним органом, що функціонує в системі МВС та у взаємодії з органами досудового розслідування забезпечує виконання основних завдань кримінального процесу.

Як зазначалося вище, якість виконання завдань кримінального процесу залежить, у першу чергу, від збору повноти та об'єктивності виявлення ознак злочину й первинних доказів на початку кримінального провадження. Очевидно, що не в усіх випадках заяви чи повідомлення про злочин містять достатню інформацію для правильної кваліфікації діяння та його реєстрації в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (далі – ЄРДР), тому всі джерела первинної інформації потребують детального вивчення та аналізу. Звісно, що в деяких випадках до таких джерел інформації про злочин заявники можуть додавати відповідні документи або інші об'єкти, які дозволять слідчому прийняти обґрунтоване рішення про

наявність ознак злочину, тому їх перевірка буде полягати у безпосередньому вивченні таких заяв чи повідомлень, а також додатків до них слідчим. Проте в більшості випадків така достатня інформація або взагалі відсутня в заяві чи повідомленні, або її недостатньо для обґрунтованої реєстрації злочину в ЄРДР. Тому виникає необхідність у перевірці відповідних джерел інформації для виявлення ознак злочину та збору доказів, зокрема, у процесі проведення огляду місця події, адже відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК вказана слідча (розшукова) дія у невідкладних випадках може бути проведена до внесення відомостей до ЄРДР, що здійснюється негайно після завершення огляду [3].

Огляд місця події – це невідкладна слідча дія, сутність якої полягає у безпосередньому сприйнятті слідчим обстановки місця події, у виявленні, сприйнятті, вивченні та фіксації слідів та інших об'єктів для з'ясування характеру події, що сталася, особистості злочинця, мотивів злочину й інших обставин, які підлягають установленню під час розслідування [4, с. 258]. Важко уявити собі проведення огляду місця події без використання тих чи інших техніко-криміналістичних засобів.

Убачається правильною позиція Ж. В. Удовенко щодо того, що техніко-криміналістичні засоби, – це різновид науково-технічних засобів, які спеціально розроблені для вирішення завдань криміналістики [5, с. 103–104].

У слідчо-криміналістичній та експертній практиці застосовується значна кількість техніко-криміналістичних засобів. Однією із перших та найбільш загальних класифікацій засобів криміналістичної техніки є класифікація, запропонована С.М. Потаповим, який розділив їх за двома групами: 1) засоби для збирання інформації в ході слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; 2) засоби для експертного дослідження речових джерел, тобто «засоби слідчого і оперативного працівника» та «засоби експерта» [6, с. 66].

На сьогодні вчені пропонують більш розширені класифікації. Так, заслугоує на увагу класифікація, здійснена С. П. Іщенком за такими критеріями:

1) за виникненням: а) засоби, створені й використовувані тільки в криміналістичній практиці; б) засоби, запозичені з інших галузей науки і техніки та пристосовані для криміналістичних цілей; в) засоби, запозичені із загальної техніки і використовувані без змін;

2) за видом: а) прилади; б) апаратура й устаткування; в) інструменти й пристосування; г) пристосування та матеріали; д) комплекти науково-технічних засобів;

3) за суб'єктом застосування: а) слідчими для збирання доказової інформації; б) експертами при провадженні експертних досліджень; в) фахівцями при провадженні слідчих дій; г) оперативними працівниками при провадженні оперативно-розшукових заходів;

4) за цільовим призначенням: а) засоби виявлення слідів злочину і предметів-речових доказів; б) засоби фіксації слідів; в) засоби, призначені для закріплення та вилучення слідів і речових доказів; г) засоби, призначені для експертного дослідження доказів; д) засоби криміналістичного

обліку, розшуку злочинців і викраденого майна; е) засоби наукової організації праці слідчого; є) засоби, використовувані для запобігання та фіксування злочинних посягань на місці злочину [7, с. 7].

Зважаючи на предмет дослідження, слід звернути увагу на види техніко-криміналістичних засобів за суб'єктом застосування. Адже основним завданням огляду місця є виявлення, огляд, фіксація та вилучення слідів злочину. Таке завдання може вирішуватися як слідчим, так і спеціалістом, залученим до участі в слідчій дії. Тому використання техніко-криміналістичних засобів для виявлення ознак злочинів під час огляду місця події може здійснюватися як слідчим, так і спеціалістом. Однак слід зазначити, що здебільшого такі засоби є знаряддями праці саме спеціалістів-криміналістів.

Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події відносить до спеціалістів-криміналістів таких суб'єктів:

1) інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, а в разі утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій – керівники зазначених секторів, які входять до структури відповідних органів досудового розслідування;

2) працівники Експертної служби МВС у складі спеціалізованої пересувної лабораторії, які володіють спеціальними знаннями та можуть надавати консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок, та залучені як спеціалісти для надання безпосередньої технічної допомоги сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування.

Інспектори-криміналісти у своїй діяльності безпосередньо підпорядковуються й підзвітні начальникові органу досудового розслідування та зобов'язані виконувати його усні та письмові доручення, а також доручення його заступників, слідчих у встановлені строки й у визначеному законодавством порядку. Інспектори-криміналісти залучаються для участі в складі слідчо-оперативної групи для проведення огляду місця події за рішенням керівника слідчого підрозділу та повинні мати при собі комплект необхідних технічних засобів, призначених для фіксації обстановки на місці події, виявлення, фіксації, вилучення й упакування слідової та іншої криміналістично значущої інформації. Режим роботи інспекторів-криміналістів визначається керівництвом слідчого підрозділу відповідно до вимог чинного законодавства.

Спеціалізована пересувна лабораторія Експертної служби МВС може залучатися до участі в проведенні огляду місця події у кримінальному провадженні за письмовим (як виняток, за усним з подальшим оформленням у письмовій формі) клопотанням керівника органу досудового розслідування або особи, яка виконує його обов'язки, у разі виникнення об'єктивних обставин, пов'язаних зі вчиненням:

- 1) вбивства або умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого із застосуванням вогнепальної зброї;
- 2) розбійного нападу із застосуванням вогнепальної зброї з постраждалими особами;
- 3) згвалтування неповнолітньої чи неповнолітнього, малолітньої чи малолітнього або таке, що спричинило особливо тяжкі наслідки;
- 4) дорожньо-транспортної пригоди, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб;
- 5) пожежі, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб;
- 6) вибуху, загрози вибуху або виявлення саморобних вибухових пристроїв.

Рішення про доцільність залучення спеціалізованої пересувної лабораторії для участі в проведенні огляду місця події за фактами вчинення інших злочинів приймається керівництвом відповідного підрозділу Експертної служби МВС спільно з керівництвом органів досудового розслідування, виходячи з категорії вчиненого злочину, об'єктивних обставин і необхідності застосування відповідних спеціальних знань. Режим роботи працівників Експертної служби МВС, залучених до роботи в спеціалізованих пересувних лабораторіях, та комплектація лабораторій спеціальними технічними засобами визначаються керівництвом Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру та науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів [8].

Вказана Інструкція визначає також обов'язки та повноваження працівників як спеціалістів під час проведення огляду місця події. Так, у цьому нормативно-правовому акті встановлено низку положень щодо порядку проведення огляду, а саме: 1) відповідно до ч. 3 ст. 237 КПК України слідчий для участі в огляді місця події може запросити спеціалістів; 2) прибувши для участі в огляді, спеціалісти отримують від слідчого необхідну інформацію про обставини справи, дії учасників огляду місця події, здійснені до їх прибуття, завдання, які необхідно вирішити, та надалі виконують доручення слідчого, що стосуються використання його спеціальних знань; 3) на початку огляду слідчий спільно зі спеціалістами визначають межі й порядок проведення огляду, після чого спеціаліст здійснює фотографування та відеозйомку місця події; 4) отримавши доручення слідчого на проведення динамічної стадії огляду та завдання на виявлення слідчої інформації, спеціалісти визначають алгоритм пошуку доказів (слідів, речей, документів) і методи їх виявлення, після чого узгоджують свої дії із слідчим та за його погодженням розпочинають проведення огляду; 5) дії спеціалістів, які безпосередньо пов'язані з виявленням, закріпленням та вилученням слідів і речових доказів, здійснюються відповідно до тактики огляду місця події та методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень; 6) перед переміщенням

об'єкта (з метою огляду та виявлення слідової інформації) спеціаліст здійснює його вузлову фотозйомку; 7) під час проведення пошуку та виявлення слідів спеціалісти застосовують наявні технічні засоби й використовують насамперед неруйнівні методи їх виявлення, а в разі недосягнення позитивного результату – руйнівні методи виявлення слідової інформації; 8) перед використанням руйнівних методів пошуку слідів спеціалісти повинні отримати від слідчого згоду на їх застосування та визначитися з пріоритетом слідової інформації, яка підлягає виявленню, з метою подальшого проведення експертних досліджень у лабораторних умовах; 9) про вжиті заходи та факти виявлення слідової інформації спеціалісти інформують слідчого. Під час огляду здійснюються фотографування та вилучення виявлених об'єктів, фіксуються методи їх виявлення із зазначенням про це в протоколі огляду; 10) під час фіксації виявленої слідової інформації в протоколі спеціалісти надають допомогу слідчому в описі специфічних ознак (вид та кількість виявлених слідів, їх локалізація, спосіб виявлення); 11) за можливості сліди вилучаються разом з об'єктами-слідоносіями. У разі неможливості вилучення слідової інформації з об'єктом-слідоносієм спеціаліст здійснюється їх фотографування за правилами масштабної фотозйомки та виготовлення копій (відбитків і зліпків) цих слідів. Уся слідова інформація, об'єкти-слідоносії та інші предмети упаковуються за допомогою спеціаліста згідно з установленими вимогами та передаються слідчому, який проводить огляд; 12) спеціаліст відповідає за якість і повноту виконання отриманих від слідчого або керівника органу досудового розслідування доручень під час проведення огляду місця події [8].

Висновки. Таким чином, можна відзначити, що використання техніко-криміналістичних засобів є одним із основних шляхів виявлення та закріплення ознак злочину на початку кримінального провадження. Здебільшого таке виявлення злочинів техніко-криміналістичними засобами може здійснюватися в ході проведення огляду місця події. Використання техніко-криміналістичних засобів для виявлення ознак злочинів під час огляду місця події може здійснюватися як слідчим, так і спеціалістом. Однак частіше за все такі засоби застосовуються спеціалістами, а саме: інспекторами-криміналістами, які входять до структури органів досудового розслідування, а також працівниками Експертної служби МВС у складі спеціалізованої пересувної лабораторії криміналістичного, автотехнічного, вибухотехнічного та іншого типу. На сьогодні існує нагальна потреба в налагодженні належної взаємодії між техніко-криміналістичними підрозділами органів досудового розслідування Національної поліції та підрозділами Експертної служби МВС України, удосконаленні відповідної нормативно-правової бази, ужиття заходів щодо поліпшення стану технічного оснащення відповідних установ. Ці питання є перспективними напрямами подальших наукових досліджень.

Використані джерела:

1. Лисенко В.В. Проблеми виявлення злочинів, пов'язаних з несплатою податків / В.В. Лисенко, О.С. Задорожний // Науковий вісник Національної академії Державної податкової служби України. – 2007. – № 2 (37). – С. 212–219.
2. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 03.11.2015 № 1343. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.; з останніми змінами, унесеними згідно із Законом від 18.02.2016 № 1019-VIII, ВВР, 2016, № 11, ст.127. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Батюк О.В. Особливості застосування науково-технічних засобів спеціалістом у ході проведення огляду місця події в пенітенціарних установах / О.В. Батюк // Порівняльне право. – № 1. – 2014. – С. 258–262.
5. Удовенко Ж. В. Криміналістичне забезпечення процесу доказування на досудовому слідстві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ж. В. Удовенко ; НАВСУ. – К., 2004. – 205 с.
6. Салтєвський М. В. Криміналістика. У 2-х ч. Ч.1: [підручник] / М. В. Салтєвський. – Х. : КонСУМ, Основа, 1999. – 416 с.
7. Ищенко Е. П. Проблемы первоначального этапа расследования преступлений [учебное пособие] / Е. П. Ищенко. – Красноярск: Изд-во Красноярск. ун-та, 1987. – 168 с.
8. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : затв. наказом МВС України від 03.11.2015 № 1339. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

Перлин С.И. Организационные особенности применения технико-криминалистических средств во время выявления преступлений

В статье определено, что использование технико-криминалистических средств является одним из основных путей выявления и закрепления признаков преступления в начале уголовного производства. Доказано, что в большей мере такое выявление преступлений технико-криминалистическими средствами может осуществляться в ходе проведения осмотра места происшествия. Указано, что использование технико-криминалистических средств для выявления признаков преступлений во время осмотра места происшествия может осуществляться как следователем, так и специалистом. Раскрыты особенности привлечения специалистов-криминалистов к участию в проведении осмотра места происшествия в реальных реформирования МВД Украины.

Ключевые слова: *криминалистическая техника, технико-криминалистические средства, специалист-криминалист, выявление преступлений, осмотр места происшествия.*

Perlin S. I. Organizational aspects of use of technical and forensic tools in crime detection

Based on an analysis of scientific literature and practice the author proved the relevance of the problem of organization of the use of technical and forensic tools at the stage of crime detection. It is indicated that the technical and forensic tools are a variation of scientific and technical resources that are specifically designed for the resolution of a problems of criminalistics. It was reviewed the classification of technical and forensic tools.

It was determined that the use of technical and forensic tools is one of the main ways to identify and secure evidence of a crime at the initial stage of criminal proceedings. It is proved that in most cases the detection of such crimes by technical and forensic tools can be carried out in the course of a crime scene examination. It is indicated that the use of technical and forensic tools to detect signs of crimes during the crime scene examination can be carried out by the investigator and the specialist. It was disclosed the features of engaging of forensic experts to participate in the crime scene examination in the realities of reforming the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Based on the analysis of departmental legal acts there were determined two kinds of specialists engaged to a crime scene examination: 1) forensic inspectors, who are included in the structure of the bodies of pre-trial investigation; 2) employees of the Expert Service of Ministry of Internal Affairs of Ukraine as the part of the specialized forensic mobile laboratory of auto-technical, explosive type and the others.

Key words: *forensic technics, technical and forensic tools, forensic expert, crime scene examination.*

УДК 343.98

М.В. Стащак

СУЧАСНІ ОЗНАКИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ФОРМ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У статті доведено, що оперативно-розшуковим формам протидії злочинності, як і іншим формам суспільної діяльності, властиві певні ознаки, згідно з якими їх можна класифікувати на види. На підставі аналізу існуючих в оперативно-розшуковій науці точок зору щодо ознак форм оперативно-розшукової діяльності та їх порівняння, зокрема із радянськими, українськими та закордонними умовиводами вчених, запропоновано авторське бачення ознак форм оперативно-розшукової діяльності.

Ключові слова: *ознаки, протидія, оперативно-розшукові форми, злочинність, кримінальна поліція.*

Постановка проблеми. Формам оперативно-розшукової діяльності, як і іншим формам суспільної діяльності, властиві певні ознаки, згідно з якими їх можна класифікувати на види. Отже, для того щоб запропонувати авторську класифікацію форм ОРД з протидії злочинності, спочатку необхідно виділити